

Escut d'or mallorquí de Felip II (III de Castella) 1598-1621, emès entre el 1604 i el 1606, inèdit.

J. VALL-LLOSERA I TARRÉS

L'or mallorquí és una de les sèries més escasses del numari europeu. A excepció dels florins i llurs divisors medievals. La resta és d'una raresa considerable i en especial el de l'època dels Àustries, en la qual els exemplars són coneguts en comptades unitats.

La moneda que presento és una d'aquestes excepcionalitats que surten a la llum ocasionalment. Alhora que presentar-la, intentaré situar-ne l'època d'emissió: regnat, mestre de seca, datació aproximada, etc., tot i dir d'entrada que es tracta d'una hipòtesi.

Descripció:

Anvers. + PHILPVS REX + ARAGONVM, escut reial.

Revers. (+MAI)ORICARVM escudet amb cinc puntets a l'interior, armes dels Fortuny. CATOLICVS, armes mallorquines dins cairó. (A l'inici de la llegenda es veu un altre escudet i part de llegenda +CA...de CATOLICVS per haver estat picat el revers dos cops.)

Pes: 3,37 grams Diàmetre: 21 mm.

Procedència: troballa fortuïta a les rodalies de París (França).

Felip I o Felip II?

Sovint el descobriment de nous documents porta novetats importantíssimes per tal d'avançar en l'estudi de les emissions. Aquest no és el cas; un text ja publicat i comentat ens ajudarà, i molt, a formular una més que possible hipòtesi.

Campaner,¹ en publicar la seva obra *Numismática balear* el 1878 desconeixia aquesta peça que nosaltres atribuïm a Felip II. Aleshores publicava dos tipus d'escut d'or batuts durant el regnat de Felip I (làm. VII, números 1 i 2), un amb les armes dins d'un escut, seguint la tipologia dels encunyats anteriorment per Ferran II i Carles I, i l'altre amb les armes mallorquines dins d'un cairó, tipus molt semblant al que presentem.

Descripció:

Anvers: FILIPVS ∴ REX∴ ARAGONVM, escut reial.

Revers: +MAIRORICA(...) castellet de dues torres (forma: H) CATOLICVS, armes de la ciutat dins cairó.

Examinades les dues monedes, ja hi podem veure una sèrie de diferències prou importants.

Primer, una coincidència: la falta d'ordinal, que no pot considerar-se un element per decidir-se un o l'altre monarca, ja que en ambdós regnats és present aquesta absència, tot i que en Felip II (III de Castella) comença a aparèixer l'ordinal III.

La forma del rei en forma FILIPVS, pròpia del regnat de Felip I, i la llegenda PHILPVS, més usual durant els regnats de Felip II (amb un possible error en la falta de la segona I) i de Felip III. Tot i que la posterior emissió de Felip II dels dobles ducats també adopti la forma FILPVS.

La clau de la qüestió: l'heràldica dels mestres de seca, que en ambdues emissions talla la llegenda per baix al revers. A l'exemplar publicat per D. Campaner figura la marca del castellet de dues torres en forma de H, armes de la família dels Vilalonga (o Vilallonga), Francesc Vilallonga, del 1556 al 1558, Horaci Vilallonga del 1558 al 1561 i Gregori Vilallonga del 1561 fins al 1597, un any abans de la mort del monarca. Aquesta marca també és present a les peces de plata d'un i dos rals de Felip I. L'exemplar que presento té un escut amb cinc punts a l'interior, que també apareix en les peces d'un, dos i quatre rals de Felip II. Les armes en escudet amb cinc puntets pertanyen a Joan Fortuny, mestre de la seca de l'11 de març del 1604 fins al 1631. És continuada pels seus fills Ramon (1631-1664) i Jordi (1664-

1. CAMPANER y FUERTES, Álvaro. *Numismática Balear*, Palma de Mallorca 1879.

?). En l'interval del 1597 fins al 1604 el mestre major fóu Pere Lluís Berard, el qual no posà cap marca monetària diferenciadora en les seves encunyacions.

Però, juntament amb aquestes diferències, una de les dades significatives és la seva procedència, recordem que d'una troballa fortuïta a les rodalies de París. Campaner diu no conèixer cap escut d'or encunyat durant Felip II, i que possiblement no se n'encunyaren a causa de les «...calamidades públicas...». En un altre text de notable importància, el mateix autor diu (p. 201-202): «...*Hay sin embargo en su reinado una novedad que merece fijar nuestra atención, por su no escasa trascendencia. Tiempo hacía que un conjunto de circunstancias a cuál más tristes y ruinosas, venían gravitando sobre estas islas, empobreciéndolas y arrastrando consigo los gérmenes de la miseria. Falta de brazos para los trabajos agrícolas, producida, entre otras causas, por las levas y enganches que exigían las grandes guerras nacionales; abatiendo casi completo del antiguo y floreciente comercio de levante; y las pasadas disensiones internas, epidemias y tenaces sequías, contribuyeron a tener durante mucho tiempo amenazada a la tierra con la horrible calamidad del hambre y todas sus funestas consecuencias. Previsores los Jurdos, procuraron hacer grandes acopios de trigo que se expendían a un precio racional entre la gente menesterosa, evitando así, en lo posible, las inhumanas especulaciones de empedernidos logreros, los cuales no podían sostener la competencia con la expendición oficial y aquitativa de los cereales adquiridos por la Universidad. En 5 de Octubre de 1606 se daba cuenta al G. y G. Consejo de que los síndicos enviados a Francia para adquirir cargamento de trigo, escribían que les era imposible dar salida al oro labrado que se habían llevado para satisfacer su importe, y que era preciso pagarlo en doblones mallorquines y reales nuevos. Discutióse la oportunidad y conveniencia de acuñar aquella nueva nueva especie de moneda de oro que poseía el Reino y el que se adquiriese en adelante todo el oro que poseía el Reino y el que se adquiriese en adelante, se empleara en la mencionada fabricación para pagar los trigos comprados y por comprar.*» L'autor en fa aquesta valoració històrica d'un text d'un llibre d'actes, l'apèndix 41. (p. 321).

Acuerdo del G. y G. Consejo creando los doblones de oro mallorquines.

Libro de actas del G. y G. Consejo del 1606 á 1608. Acta de 5 de Octubre de 1606.

«Itres. Sors. y savi consell:

.....

Los sindichs de Francia, com veuran per ses letres que se legiran a Vs. Ms., scrihuen que no poden fer exit del or obrat que se han portat y han embiat cinch sagetias de forment lo preu de les quals se ha de pagar ab doblons mallorquins y

reals nous: no podem fer exit del or tenim dels encarregaments ny los francesos lo volen. Per hont conve y es necessari que del or tenim se baten doblons pera fer pagament del preu del forment. Vs. Ms. Determinaran lo fahedor y si lo tindran per be ques faça desta manera.

Sobre lo qual propositio passaren y discorregueren los vots y parers de dits concellers de un altre com es acostumat, y fonch conclus, diffinit y determinat per tot lo dit gran y general conçeill ningu discrepant que de tot lo or que ses magnificiencies tenen vuy y del que mes tindran, se baten doblons de or per pagar los forments comprats y per comprar.»

Un cop valorats la situació històrica que ens presenta l'autor i el text de l'acta del 5 d'octubre del 1606, podem treure diverses conclusions:

1. La situació social era molt greu, bàsicament provocada per les guerres i la falta de gent per treballar els camps i poder conrear blat.
2. La decisió del Consell de comprar blat a França es troba amb la negativa del propi govern francès d'acceptar l'or amb què es pretenia pagar, imposant alhora el pagament amb moneda encunyada de nou «doblon mallorquines y reales nuevos». Recordem, la procedència de la peça que subratllàvem abans.
3. Es pren la decisió de batre «doblon mallorquins y reals nous».

Aquestes decisions preses ens porten a obrir una altra qüestió.

Segons es diu, els síndics es varen endur, per tal de fer el pagament originari, moneda que acabaven de batre a la seca «*que los síndicos enviados a Francia para adquirir cargamento de trigo, escribían que les era imposible dar salida al oro labrado que se habían llevado para satisfacer su importe*», per tant ens trobem que les autoritats franceses rebutjaren unes encunyacions acabades de fer i, per contra, exigien el pagament en «*doblon mallorquines y reales nuevos*». Valorades i analitzades aquestes circumstàncies, molt probablement la peça en qüestió va ser batuda ben entrat l'any 1604; J. Fortuny comença l'11 de març, i abans del 5 d'octubre del 1606, data de l'acta. A banda, aquesta encunyació fou refosa per tal d'encunyar noves sèries àuries, en aquest cas dobles escuts o ducats per tal d'atendre les exigències del govern francès, monedes desconegudes avui i que pot haver-hi la possibilitat que fossin refoses per a llurs encunyacions d'or, a França.

Conclusió

Un cop feta l'exposició, podem concloure amb dues afirmacions i una nova qüestió per als investigadors de la numismàtica mallorquina.

Primer, afirmar la catalogació de la moneda com a Felip II:

- La marca monetària, l'escudet amb cinc «pans», heràldica dels Fortuny que comencen llur tasca l'11 de març del 1604, ja entrat el regnat de Felip II.
- A principis del regnat de Felip II, la necessitat de fer encunyacions àuries per tal d'abastir-se de blat francès i fer front als pagaments. Acta del 1606.
- Un fet prou significatiu com és la seva procedència i la troballa fortuïta a les rodalies de París.

Segon, si bé mancaria la documentació de la seca, les emissions, tiratge, etc., es podria donar per probable la datació de l'emissió:

- L'emissió segurament fou realitzada entre mitjan 1604 i mitjan 1606, donades les dates de l'inici de J. Fortuny com a mestre de seca i la necessitat imperiosa d'encunyacions de moneda d'or per tal d'efectuar el pagament originari a França, abans de l'acta 5 d'octubre de 1606.
Per tant, aquest nou escut de Felip II implicaria allargar i continuar la sèrie àuria mallorquina del valor des de Ferran II fins a Felip II ininterrompudament, escurçant el buit només al període de Felip III i reobert de nou amb Carles II.

Tercer. Una emissió possible de dobles ducats o escuts:

- El govern francès rebutjà aquesta primera emissió d'or del regnat de Felip II i exigí rebre el pagament en «*doblones mallorquines y reales nuevos*».

Arribats a aquest punt, em permeto deixar oberta la porta a un nou descobriment i/o estudi de les provables encunyacions que es realitzaren, en especial aquests nous dobles ducats/escuts, i poder continuar acreixent el numari mallorquí.